

Färlövs kyrka

Lunds stift

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

Kerstin Börjesson 2022-09-08

Regionmuseet
Skåne

Svenska kyrkan
LUNDS STIFT

Omslagsbild: Flygbild över Färlövs kyrka från söder, år 2015. Fotograf: Pär-Martin Hedberg, HioPhoto. Bildrättigheter: Lunds stift.

Färlövs kyrka

Araslövs församling, Villands och Gärds kontrakt, Lunds stift, Färlövs socken, fastighet Färlöv 48:1, Kristianstad kommun, Skåne län och landskap

Färlövs kyrka sett från väster.

Beskrivning och historik

Kyrkomiljö

Färlövs socken ligger strax nordväst om Kristianstad mellan vattendragen Vinneå i väster och söder och Helgeå med Araslövssjön i öster. Merparten av socknen är utpräglad slättbygd, uppodlad med inslag av hagmarker och mindre skogspartier samt våtmarker i anslutning till vattendragen. Norra delen som gränsar till Kviinge och Norra Strö socknar är mer småbruten skogsbygd. Äldsta skriftliga omnämnande av Färlöv är från 1336 (*in Færaldæ*). Namnet har tolkats i betydelsen 'väg', alternativt som en sammansättning av *fær* av *fæ* det vill säga 'kreatur' och *hald/ald* i betydelsen 'betesmark'.

Fornlämningsmiljön kring Färlöv har flera exceptionella inslag. I södra utkanten av byns gamla bytomt finns ett stort gravfält med lång kontinuitet, från romersk järnålder-vikingatid. Gravfältet beskrevs redan av Linné 1749 och kan ha uppgått till så många som 57 resta stenar, bland annat två stora skeppsättningarsom, i sin ursprungliga storlek, tillhör de största i Sverige. Numera finns 28 resta stenar kvar. En runsten har också påträffats i området. Runstenen står några hundra meter söder om kyrkan intill

landsvägen, cirka 4 meter öster om dess fyndplats. Stenens inskription har ännu inte tolkats då ytan är mycket vittrad men en tidig datering till mellan 650-900 e.Kr har föreslagits. Gravfältets monumentala karaktär och förekomsten av flera rika gravsättningar gör att det kan betraktas som ett uttryck för en tidigt etablerad, elitär miljö. Denna miljö har sannolikt haft kontinuitet in i kristen tid/tidig medeltid. Under 1100-talet byggdes en kyrka med flera exceptionella drag såsom tvillingtorn i väster. Takstolsvirke som är äldre än den nuvarande kyrkan, daterat till 1000-talet, kan komma från en äldre kyrka på platsen. Enligt en sägen byggdes den nuvarande kyrkan av en riddare som reste iväg på krigståg. Eftersom han var nygift och hans fru väntade barn gav han order om att kyrkan skulle byggas med ett torn om barnet blev en son. När han återvände efter flera år i strid var kyrkan byggd med ett tvillingtorn och förstod då att hans fru hade fått tvillingar. Väster om kyrkan påträffades 2011 grunden till ett medeltida stenhus som kunde dateras till omkring 1200 (en mer försiktig datering anger 1100-1200-tal). Stenhuset skulle kunna utgöra resterna efter en storgård och läget antyder att en nära koppling kan ha funnits mellan gården och kyrkan. Enligt Nils Sjöstrand, kyrkoherde i Färlöv under 1960-70-talen, som skrivit om Färlövs historia har också stora grundstenar efter en byggnad påträffats norr om kyrkan. Platsen har aldrig undersökt arkeologiskt. Lämningar efter den medeltida borganläggningen Färlövsholm finns cirka 1200 meter norr om kyrkan Färlövsholm kan ha uppförts under högmedeltiden och är känt som adelshuvudgård fram till mitten av 1600-talet, då huvudgården lades ner och uppgick i Araslövs säteri.

Enligt en lantmäterikarta över byn från 1790 låg gårdarna vid denna tid ordnade ett stycke ifrån kyrkan i öst-västlig riktning utmed bygatan från Önnestad. Nordost om bygatan låg kyrkan och kyrkogården intill den nord-sydliga vägsträckningen mellan Araslöv och Bjärlöv. Det gamla gravfältet låg längre söder ut från kyrkan utmed vägen till Araslöv. I samband med att C A Wrangel på Araslövs gods genomförde enskiftet i socknen kring sekelskiftet 1800 lades de flesta gårdar ner och istället anlades stora, rationella arrendegårdar, så kallade farmer, placerade längs landsvägen sammanbundna av ett alléplanterat vägnät. Gårdarna gavs herrgårdskaraktär med påkostade boningshus i nyantik stil. Under senare delen av 1800-talet byggdes järnvägen ut och linjen norrut mot Knislinge-Broby och Färlövs station anlades strax öster om vägen mellan Araslöv-Bjärlöv. Vid stationen anlades så småningom ett mejeri och ett mindre järnvägssamhälle växte fram. Dagens samhälle består framför allt av villabebyggelse från järnvägstiden och från 1900-talet öster om vägen i anslutning till järnvägssträckningen. Det gamla vägkorset intill kyrkan utgör alltjämt byns centrum. Söder om kyrkan ligger församlingshem och expedition inrymt i den gamla klockaregården med tillbyggnad från 1980 medan kyrkoherdehemmanet som numera är privatbostad ligger söder om vägkorset. Affär och skola ligger öster om kyrkan och vägen.

Kyrkan sedd från norr.

Kyrkobyggnad

Kyrkans äldsta delar består av ett långhus med torn i väster samt ett kor i öster med absid. Tornet som har tolkats som ursprungligt är ett så kallat tvillingtorn, ett brett, rektangulärt torn som från tredje våningsplanet delas av i två smala kvadratiske torn. Färlövs kyrka är numera den enda kyrkan i Skåne med bevarat romanskt tvillingtorn. Endast ytterligare två tvillingtorn är kända från medeltida Skånska kyrkor nämligen i Vä kyrka och domkyrkan i Lund. Båda räknas som ursprungliga romanska torn men tornen i Lunds domkyrka revs på 1800-talet och i Vä är endast första och andra våningsplanet bevarat. På Själland finns eller har funnits ett tiotal kända tvillingtorn. Tornet i Färlöv är bredare än långhuset vilket är en planform som är utmärkande för östra Skåne medan rektangulära torn med samma bredd som långhusmuren är mer jämt spridd över Skåne. Enligt en obekräftad uppgift kan det även ha funnits sidotorn på kyrkans romanska absid (Claes Wahlöö). Ytterligare ett av kyrkans karaktäristiska drag är den baldakinportal som finns bevarad i söder. Baldakinportaler har även funnits i Vä och kan möjligen även ha funnits till Simris kyrka och den rivna medeltida kyrkan i Tryde. Kyrkans torn hade ingångar inte bara genom nord- och sydportalerna utan även genom en västportal som ledde in till en förhall i tornets bottenvåning. I tornet stod till fram på 1700-talet kyrkans dopfunt.

Någon gång under medeltiden byggdes kyrkan till med ett vapenhus vid långhusets södra sida och invändigt slogs valv i långhuset och koret. Ursprungliga valv fanns sannolikt i absiden och möjligen även i tornet. Långhuset blev vid valvslagningen indelat i två skepp med sex valvkappor uppburna av sidopelare och mittpelare. Vapenhuset

byggdes av tegel med rikt blinderade trappstegsgavlar. Under senmedeltiden dekorerades både absidens hjälmvalv och korvalvet med kalkmålningar. Målningarna har likheter med kalkmåleri i Linderöds kyrka attribuerat till Anders Johansson kring 1500. Målningar har också funnits på långhusets väggar, i förhallen och sannolikt även långhusvalven.

Under 1600-talet lär kyrkan ha skövlats i samband med att byn brändes, år 1612 av svenskarna och år 1678 av danskarna. Vid svenskarnas härjningar blev kyrkans kalk och patén borttrövade och finns numera i Växjö domkyrka. Under 1758 revs valven och pelarna i långhuset och ersattes med ett platt basiliketak. På korets norra sida byggdes en sakristia med ingång från koret. Några år senare, år 1776, lät kyrkans patronus Sophia Elisabeth Ridderschantz på Araslöv bygga till långhuset med en stor korsarm mot norr. Den nya korsarmen skildes från långhuset genom tre granitpelare. I korsarmen gjordes plats för en läktare för arbetsfolket vid Torsebro krutbruk. Ytterligare en läktare kan ha funnits. Under 1878 omtalas utbyggnad och restaurering av en läktare vid ”södra tvärskeppet” vilket möjligen avser en utbyggnad intill vapenhuset.

Någon gång under 1700-talet byggdes tvillingtornen om till ett torn genom att mellanrummet byggdes igen. Från 1800-talets början finns en beskrivning av kyrkan utförd av fornforskaren tillika domkyrkoarkitekten Carl Georg Brunius. Både kyrkans vapenhus och sakristia fanns då ännu kvar. Hela kyrkan var putsad och rödmålad vid denna tid. En teckning från tiden efter tornens ombyggnad, någon gång före 1880-talet visar kyrkan från sydost. På teckningen avbildas kyrkan med ett lågt vapenhus med trappstegsgavel utanför sydportalen och öster om detta syns två stickbågiga fönster till långhuset. Koret har också ett stickbågigt fönster mot söder och absiden ett mindre rakslutet fönster. På teckningen skimtar man sakristian vid korets norra sida, vilket liksom vapenhuset är uppbyggt med trappstegsgavel.

Mellan åren 1882-1883 gjordes en omfattande ombyggnad och renovering av kyrkan, ledd av dåvarande domkyrkoarkitekten Helgo Zetterwall. Vapenhuset och sakristian revs. Den medeltida baldakinportalen återställdes och en korsarm byggdes 1882 vid långhusets södra sida. Absiden samt de översta två tredjedelarna av det södra tornet byggdes också om. Samtidigt återställdes tvillingtornen genom att sammanbyggnaden revs liksom deras gemensamma tak. Utifrån äldre fotografier tycks kyrkans tak ha varit plåt eller möjligen papptäckta vid denna tid. Invändigt i kyrkan påträffades kalkmålningar vilka dokumenterades. Kalkmålningarna i korets kryssvalv renoverades medan absidens kalkmålningar förstördes vid ombyggnaden. Mellan långhuset och korsarmarna placerades fyra granitkolonner. I stället för den gamla rivna sakristian inreddes en sakristia bakom ett altarskrank intill altaret, som flyttades fram, och altaruppsats och predikstol renoverades.

I koret bevaras medeltida kalkmålningar från omkring 1500.

År 1905 renoverades kyrkan återigen efter handlingar av arkitekten Gustaf Lindgren. Kyrkans medeltida kalkmålningar konserverades och ny målningsdekor utfördes av A. Persson. Äldre inventarier som varit undanstoppade återplacerades i kyrkan såsom kyrkans romanska dopfunt samt epitafier och vapensköldar. Altarväggen från Zettervalls renovering ersattes med ett trä- och mässingsskrank. En ny orgel med orgelfasad tillverkad av snickaren G. Lysell placerades i väster. I mittskeppet gjordes innertaket om och ny bröstningspanel vid ytterväggarna samt golv av viktoriaplattor tillkom i kyrkorummet. Nya innerfönster gjordes och en ny värmeanläggning installerades med pannrum i norra korsarmen varför den norra delen av korsarmen gjordes om med nytt förrum och värmekammare. Ett förrum gjordes också i södra korsarmen.

Omkring 1923 lades kyrkans plåttak om med tegel och möjligen tillkom en ny taklist på kyrkan. Nästa invändiga renovering utfördes efter ett program upprättat av arkitekten Eiler Graebe. Renoveringen omfattade bland annat invändig ommålning, förändring av altarringen, korskranket och nytt räcke vid kortrappan.

Kalkmålningar inne i kyrkan konserverades av målerikonserverator Våga Lindell 1960. 1969 utfördes utvändigt målning och vitkalkning under ledning av Torsten Leon-Nilsson som också gjorde en uppmätning av kyrkan. I korets kryssvalv rengjordes och konserverades kalkmålningar, troligen av Våga Lindell som också utförde konserveringsåtgärder på altaruppsatsen, predikstolsdörren och ett epitafium. En ny orgel tillverkad av A Mårtenssons orgelfabrik 1970 placerades på ett podium i tornet. Till kyrkans interiör utförde Leon-Nilsson handlingar för en invändig renovering som utfördes 1976-1977 då kyrkan återinvigdes i samband med dess 800-årsjubileum. Renoveringen omfattade utbyte av väggradiatorer till golvkonvektorer, omläggning av golven, ny inredning bland annat nya bänkar, borttagning av korskranket, förändring av kortrappan, förändrad färgsättning i sidoskeppen, konserveringsåtgärder, rengöring samt bättringsmålning av tak och väggdekor, nya trätaklister och armaturer som ersatte Zetterwalls från 1884. I samband med åtgärder i golven genomfördes arkeologiska undersökningar då bland annat medeltida golv- och trappstegsrester undersöktes liksom en senmedeltida gravkammare i långhusets sydöstra hörn.

En utvändigt renovering utfördes kring 1991 av Folke Carlsson Byggnads AB efter handlingar framtagna av Uulasgruppens arkitektkontor. Renoveringen omfattade putslagning och ommålning, översyn av tegeltaken samt omtäckning av torntaken med fabriksmålad plåt. I samband med de utvändiga arbetena utfördes en murverksundersökning av Eva Arvidsson vid Kristianstads läns museum. Vid undersökningarna dokumenterades bl.a. spår av korutbyggnaden mot norr. Det kunde konstateras att betydligt senare, nedgrävt på samma plats, funnits ett kvadratisk tegelrum. Enligt lokal tradition ska detta ha varit en "vinkista". Vid kyrkans söderentré påträffades två fundament som eventuellt kan ha varit grundläggning till någon form av grindstolpar (eventuellt kan den medeltida kyrkogårdsbegränsningen ha gått så nära långhuset). Det konstaterades att större delen av kyrkan har varit målad i rosa kulör före tillbyggnaden med korsarmarna. Intill sydportalen dokumenterades kalkmålningar som eventuellt kan ha samma ålder som den rosa kulören, samt grå kvaderimitation.

I början av 2000-talet utfördes sannolikt konserveringsåtgärder på dekormålningar i en fönsternisch i långhusets nordvästra hörn. Under 2020 tilläggsisolerades även vinden över mittskepp och korsarmar med lösull.

Baldakinportalen vid långhusets södra sida och portalöppning.

Exteriör

Färlövs kyrka är en mycket stor kyrka där det romanska, breda långhuset har utökats med stora korsarmar mot norr och söder. I korsarmarnas gavelsidor finns mindre tillbyggnader för vindfång vilka utgör de huvudsakliga ingångarna till kyrkan. Även koret är relativt stort samt försett med absid. Kyrkans romanska delar har höga murar, vilket är dess ursprungliga murhöjd, och korsarmarna når nästan upp till långhusets nockhöjd. Västtornet har en mycket smal rektangulär planform men är bredare än långhusets nord- och sydmurar. Tornet är också ovanligt högt för ett romanskt västtorn.

Samtliga delar av kyrkan, både dess romanska delar och de senare tillbyggnaderna har spritputsade och vitmålade fasader. Endast sydportalens omfattning samt sockeln på kyrkans äldre delar är oputsade. Sockeln på långhuset, västtornet, koret och absiden består av ett utskjutande murverk av huggen granit, försett med skråfas upptill. En del sockelstenar har en längd på minst tre meter vilket är anmärkningsvärt. Absiden som är ombyggd under sen tid har inslag av både återanvänd granitsten från den romanska absiden men även senare kompletterad sten, bland annat tegel, i sockeln liksom i murverket för övrigt.

Av kyrkans ursprungliga öppningar finns inget bevarat i exteriören med undantag av kyrkans sydportal. Enligt en beskrivning av kyrkan av C G Brunius från 1800-talets

första hälften anades en äldre öppning i långhusets södra sida och korets norra sida samt tre öppningar på absiden. Brunius ansåg att det ursprungligen hade funnits två öppningar på vardera sidorna av långhuset och en öppning vardera på korets sidor. Konturerna av ett fönster ansas ännu i korets södra fasad. De ursprungliga fönstren var enligt Brunius små med släta smygar, och rundavtäckta.

Kyrkans sydportal har ett ovanligt rikt utförande och markeras av en framförliggande tunnvalvd baldakin uppbydd av pelare. Enligt Brunius beskrivning av baldakinportalen var ett av vederlagen till baldakinens rundbågar utformat som ett människohuvud. Baldakinen består idag av två rundbågar men har kanske för symmetriens skull ursprungligen bestått av tre. Den östra var dock borttagen redan på 1800-talet och troligtvis skedde någon form av anpassning i samband med att vapenhuset byggdes. Baldakinens västra ände ansluter till tornet där det enligt Brunius tidigare hade funnits en ingång till tornet med en murtrappa till dess övre våningar. Trappan var redan på Brunius tid ersatt med en trätrappa. Ett trappsteg av granithällar leder upp till sydportalen där i alla fall tröskelstenen tycks vara mycket gammal med djupa försänkningar av sockenbornas steg under 900-år. Dörröppningen är liksom sockeln huggen av granit (eller gnejs) som tycks särskilt utvalda för sin färgverkan i rött, gråsvart och rosamelerad grå granit. Kolonnkäften är huggna av ett enda stenblock. Konsolstenarna som bär upp tympanonstenen har karnisformad profil och är vita, möjligen tillverkade av ignabergakalksten. Tympanonstenen är odekorerad sånär som på en smal inhuggen kant nedtill. Kolonnerna som bär baldakinen har tärningskapitel och basen har en insvängd form med vulstring upptill och nedtill. Ingångsporten är av ek täckt av horisontella järnband fastsatta med grova nitar och svartmålad. Nyckelskylden har formen av en oval och mitt på dörren finns ett fäste möjligen efter ett ringhandtag som inte finns kvar längre. Av kyrkans nordportal finns endast dess nedre dörröppning bevarad. När nordportalen sattes igen vet man inte då detta skett längre tillbaka i tiden och inga uppgifter finns om någon baldakinportal på norra sidan.

Långhusets och korets gesims eller taklist, är av vitmålat trä och utförd med fyra mursprång för att efterlikna ett äldre tegellistverk. Enligt en beskrivning av kyrkan från 1800-talet fanns vid denna tid inget synligt listverk vare sig på långhuset, koret eller absiden. Den nuvarande rundbågslistverket på absiden är alltså ett sentida tillägg liksom det tresprångiga listverket. Ett ursprungligen synligt remstycke av ek, med fint bearbetad repstavsornering, finns dock bevarat över korets norra murkrön. Detta är inte längre synligt i exteriören.

Kyrkan sett mot väster och förhallens arkadöppningar. Till höger i bild syns kyrkans medeltida dopfunt av granit.

Absiden är utförd med ett rakt väggparti i väster som ansluter mot koret vilket invändigt i kyrkorummet motsvarar tribunbågen, valvbågen mellan kor och absid. Möjligen är det här som arkeologen Claes Wahlö menar att det har funnits två hörntorn. Den nuvarande absiden har två fönster samt en prästingång däremellan. Dörren är rundbågig med en raksluten dörr och ett halvcirkelformat överljusfönster. Samtliga ytterdörrar till kyrkan är av trä och, med undantag av sydportalens medeltida dörr, täckta med liggande grågrönmålad träpanel.

Tornet har i övrigt få öppningar. I söder finns en utvändig ingång som sannolikt inte är ursprunglig, med rundbågig form och paneltäckt dörr. Muröppningen vid platsen för tornets ursprungliga västportal är omgjord till ett fönster i stil med kyrkans övriga fönsteröppningar, men något smalare. I höjd med tornets andra våning finns en liten rektangulär ljusöppning i norra torndelen mot norr, upptagen i en större, sekundär stickbågig muröppning. Ytterligare en liten ljusöppning av samma storlek finns mot väster. I västra sidan av tornets övre mittdel finns ett litet rundbågsformat fönster. Tre ankarjärn syns intill rundbågsfönstret i mittvåningen. Under klockvåningen finns en gördelgesims, ett vulstformat, ursprungligt listverk av huggen, omålad sten.

Tvillingtornen som utgör klockvåningar är försedda med ljudöppningar i samtliga fyra väderstreck. Ljudöppningarna består av en tvådelad öppning med en mittpelare infattade i en rundbågsblindering. Pelarna är utförda av huggen granit med tärningskapitel. Gavelspetsarna mot öster och väster är utförda med vardera tre

blinderingar och under blinderingsnischerna ett indraget skift samt ett sågtandslistverk. Både tvillingtornen och mittdelen avslutas med listverk murade med två språng. Listverken är putsade och vitmålade. Tvillingtornen och mittdelen är täckta med sadeltak av svartmålad plåt med fall mot öster och väster.

Korsarmarnas sockel är liksom övriga delar utförda med en skråfas men i övrigt spritputsade och vitmålade. Spår av grå avfärgning finns dock. På södra korsarmsgaveln finns ett inmurat solur av kalksten med årtalet 1732 inhugget. I gavelfasadernas övre spets sitter ankarjärn som anger korsarmarnas byggnadsår; 1776 och Sopia Elisabeth Ridderschantz initialer, SER, i norra gavelsidan samt 1882 och initialerna för Raoul Gustaf Hamilton, RGH, mot söder. Under ankarjärnen finns en rundbågig blindering med en ljusöppning av två smala rundbågsöppningar med en kolonnett emellan. Hela arrangemanget liknar tornets ljudöppningar och kolonnetterna är liksom dessa utförda med tärningskapitel. I öppningarna sitter en plåttäckning i vilken smala rektangulära ljusöppningar är upptagna. Korsarmarnas gesims är tresprångig och spritputsad liksom fasaderna. Delar av gesimsen på norra korsarmen är inklädd med brädor liksom på långhuset. I varje gavelsida finns också ett litet, lägre vindfång med korsblinderad gavelsida. Fasaderna till vindfången är behandlade på samma sätt som korsarmarna. Ingångarna i vindfången är liksom fönstren rundbågsavtäckta och ytterdörrarna är pardörrar.

Fönsteröppningarna till kyrkorummet, både på torn, korsarmar, långhus och kor har enhetligt utförande i rundbågiga öppningar med utåt vidgande slätputsade smyggar. Fönsteröppningarna till långhuset och korsarmarna är störst, korets fönster och tornets är något mindre liksom två fönster i vardera norra och södra korsarmsgavlarna. Samtliga fönsterbågar är av järn, småspröjsade och gråmålade. Ytterligare ett par mindre fönster finns till vindfångens sidor och absiden.

Yttertaket på långhus, korsarmar, kor och vindfång består av sadeltak täckta av rött enkupigt tegel. Långhusets nock är något högre än korsarmarna och korsarmsgavlarna har en mer spetsig form än långhus och kor. Hängrännorna är utförda som gesimsrännor av svartmålad plåt liksom vindskivornas plåtning och merparten av stuprören. I nocken över norra korsarmen finns en skorsten inklädd med kopparplåt. Absiden täcks av ett halvt kägeltak av kopparplåt i skivtäckning med jämnt lagda ståndfalsar som konvergerar mot nocken. Även absiden är försedd med gesimsränna, i kopparplåt. Sydportalens baldakin täcks också av koppar i form av ett pulptettak.

Vy mot öster i norra korsarmen.

Interiör

Kyrkorummet har en enhetlig gestaltning som är mycket medvetet gjord för att lyfta fram och förstärka kyrkans romanska karaktär. I de ursprungliga delarna, långhus, kor, och tornet, där stenväggarna huvudsakligen är oputsade, har murverkets fint huggna kvadrar målats i med vita och röda fogar. De senare tillbyggda delarna som inte är uppbyggda av kvadrar har putsade och vitmålade väggar. Valven över fönsteröppningarna har dock en målade kvaderstensdekor och fönsternischerna är dekormålade. Dekormålningen som är från tidigt 1900-tal är utförd i nyromansk stil och dekor i samma stil finns även i långhustaket på kyrkans granitpelare samt i absidvalvet och triumfbågen.

I kyrkans ursprungliga sydportal sitter en invändig, sentida trädörr som inte går att öppna och dörren är inte längre i funktion. Den ursprungliga ingången i väster var kanske avsedd för kyrkans digniteter eller patronus, kanske med högsäte i tornbottenvåningen eller en läktare en våning högre upp. Alternativt har tornbottenvåningen fungerat som dopkapell då dopfunten tycks ha varit placerad där. Numera står kyrkans orgel i tornet uppställd i två orgelhus/piphus av skulpterad ekpanel i renässansstil, ett mot norr och ett i söder. Mellan orgelhusen är podiet öppet mot ett fönster i väster. Tornets bottenplan är ett mycket smalt utrymme indelat i tre välvda utrymmen avdelade med kraftiga gördelbågar i linje med tvillingtornens murar som

Dekormålning i korets fönsternisch.

vetter mot varandra. Samtliga tre valv är sannolikt av tegel varav det södra är genombrutet av en trappuppgång till tornets andra våning som döljs bakom det södra orgelhuset. Ingången till kyrkorummet från tornbottenvåningen består av en arkad uppbyggd av två kopplade bågar inom två större rundbågsvalv. De större valvbågarna har vederlag från sidomurarna i norr och söder samt en bred mittpelare som också bär de mindre rundbågarna i ytterkant. I mitten bärs de kopplade bågar av en rundhuggen granitkolonn med uppåt avsmalnande form. Kolonnen avslutas med en skaftring under ett tärningskapital som upptill vidgas till T-formade konsoler som bär upp muren. Kapitalen är bemålade

i rött och grönt och de högre rundbågarna ramas in av en röd bård. Murfältet mellan valvbågarna är putsat och vitmålade och valvbågarnas insidor är målade med en meanderbård i rött och svart. Huruvida dekoren utgår från äldre färgrester är okänt.

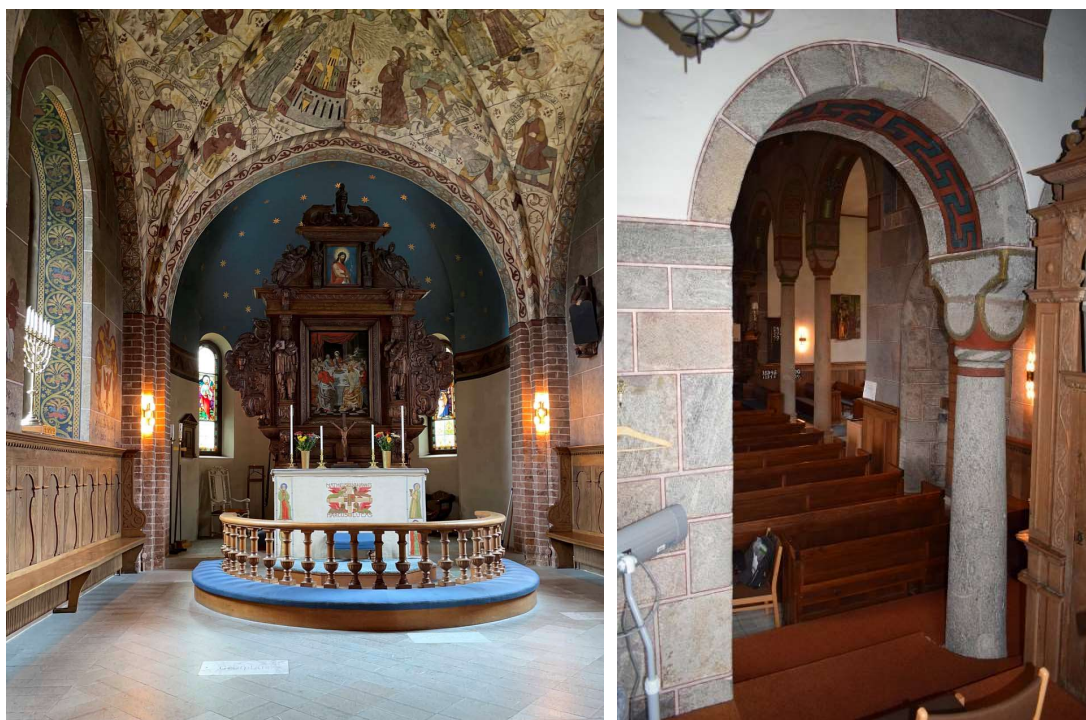
Det romanska långhuset samt korsarmarna är huvudsakligen möblerade med bänkar från 1980-talet stående i kvarter längs väggarna med mittgångar som möts i korsmitten. Bänkarna som är från tillhör kyrkans senare inredning och är utförda i mörkbetsat trä i stil med en äldre bröstningspanel av mörk ek utmed alla väggar. Golvet i bänkkvarteren är lagt med kvadratiska plattor av hyvlad kalksten och i gångarna ligger diagonallagda Viktoriaplattor, kvadratiska cementplattor i svart och vitt. Över långhuset finns ett plant innertak från 1880-talet bemålade som en stjärnhimmel i mörkt blått och guld. Takets synliga bjälklag är målat i träfärg med röda och gröna streck och rektanglar. Bjälklaget har sitt upplag från träkonsoller i mursidorna.

I kyrkans korsmitt, framför uppgången till koret finns en öppen yta som är fri från bänkinredning. I långhusets nordöstra hörn står kyrkans romanska dopfunten som kan vara samtida med kyrkobyggnaden och vid sydöstra hörnet kyrkans predikstol från 1600-talet. Intill dopfunten och predikstolen ligger två stora gravhällar av kalksten, den ena tillhör baron Jacob Staël von Holstein och den andra Sophia Beck Fris. På väggen intill dopfunten hänger ett triumfkrucifix av ek från omkring 1500. På ömse sidor om triumfbågen finns höga altarnischer som tillsammans med triumfbågen bildar intrycket av en arkad mot öster. Triumfbågen är bred och hög samt djup vilket bildar en tunnvalvd

öppning in mot koret. Valvbågens vederlag är av profilhuggen sten med ett nedre utskjutande skift, däröver en vulst och ett ytterligare utskjutande platt skift.

Koret nås via en trappa av kalksten i hela triumfbågsöppningens bredd. Golvet är liksom trappan lagt med kalksten. Intill korets östra sida står det murade altaret med altaruppsatsen. En altarring ramar in altargolvet och vid korets norra och södra sidor finns en väggfasta bänkar mot en bröstpanel. På norra väggen syns målningar av Länsman Ebbe Ulfeldts och riksgrevinnan Hedwig av Schleswig Holsteins vapensköldar. Målningarna är rekonstruktioner av fragment från 1651 som påträffades under renoveringen 1882. I övrigt är korväggarna behandlade som i långhuset. På norra och södra väggarna hänger två träskulpturer från 1700-talet föreställande Kristus och Moses.

Koret täcks av ett kryssvalv av tegel med klöverformade ribbor, gördel- och sköldbågar slagna i spetsbågig form med runda följdskift. Tegelpilastrarna är höga tresprångiga pelare utan markerat vederlag/kragband samt oputsade. I valvet finns målningar vilka framställer förebudet till yttersta domen enligt den helige Hieronymus, vilket är ett ovanligt motiv. I Färlövs målningar syns de första 8 förebudet. Till varje förebud är en gestalt ur Gamla testamentet framställd, vars profetia varslar om den kommande domen, och kring gestalterna finns målade bibelspråk på latin. Målningarna är livfulla utförda i kraftiga färger i rött, gult, grönt, blått med fantasifulla blommor, blomsterslingor och

Koret sett från väster samt förhallen sett mot kyrkorummet.

Kyrkorummet sett mot söder från norra korsarmen. Till höger i bild syns sydportalen och strax över denna en delvis bevarad romansk fönsteröppning. Innertaket över långhuset består av ett himmelsbemålat trätak med profilerade och dekormålade bjälkar.

mer geometrisk dekor av bandslingor och zickzackdekor. Målningar har även dokumenterats på långhusets väggar. Bland motiven fanns Sankt Kristoffer med Jesusbarnet och i förhallen framställdes scenerna Kristi förklaring samt Kristi intåg i Jerusalem. Långhusvalven som revs på 1700-talet har sannolikt också varit dekorerade med målningar. I korvalvets nordöstra och sydvästra valvkappor sitter ett par inmurade ansikten vars ursprung är okänt men möjligen kan de tillhöra en äldre eller ursprunglig utsmyckning, kanske från baldakinportalen där det enligt Brunius fanns ett stenhuvud vid 1800-talets mitt.

Absiden, som utgör sakristia är avskärmad mot koret genom altarpupsatsen. Tribunbågen är inte avsatt eller markerad genom vederlag. Möjligen är delar av tribunbågen ommurad i samband med renoveringen på 1800-talet. I absiden finns en skåpinredning på baksidan av altarpuppställningen och några stolar och ett litet bord. Ett inmurat skåp av ek finns i väggen mot norr, möjligen ett sakramentsskåp. Fönsteröppningarna till absiden är försedda med målade fönsterglas föreställande Sankt Petrus och Sankt Paulus. Absidens hjälmvalv som murades om på 1800-talet har en stjärnhimmelsbemålning i blått och guld och därunder en stiliserad bård med akantusstavsdekor. Den senare är en rekonstruktion av en bård som påträffades på det medeltida absidväggen innan den revs på 1880-talet. En inskription intill bården anger att denna målades av A. Persson.

Korsarmarna är öppna mot långhuset genom en pelararkad på var sida om långhuset med två pelare som bär upp tre rundbågar. Arkaden är utförd, och bemålad, i samma stil som den romanska pelararkaden till tornet men med betydligt högre pelare. Korsarmarna är inredda som långhuset med samma golv, väggpanel och bänkar. Väggarna är dock putsade och vitmålade och taken består av plana, vitmålade innertak. På väggarna hänger flera äldre inventarier. I södra korsarmen hänger ett altarskåp från 1400-talets slut tillverkat av ek med fyra flyglar och en skulpterad bild av Sankt Petrus. På västra väggen hänger ett epitafium från 1705 med en oval målning föreställande kyrkoherden Mathias Rubenius och hans första fru Anna samt andra fru Gertrud Catharina. Kring porträtten finns en rikt skulpterad ram av trä med en inskriftstavla, puttis och ett krön med Kristus världshärskaren. I norra korsarmen har några bänkar tagits bort för att ge plats för ett bord och en barnhörna. I norra korsarmen mot väster hänger ett epitafium över Söffren Hansön Skenderup daterad till 1696. På östra väggen hänger två alliansvapen från 1700-talet; det ena över Georg Bogislaus Stael von Holstein och Sophia Elisabet Ridderschantz och det andra över Carl Gustaf Bonde och Christina Ulfeldt.

Korsarmarnas gavelsidor har skärmats av från kyrkorummet med höga skärmväggar. Skärmväggarna är ekfärgade och uppbyggda som ett ramverk med fyllningar. Utsidorna, som vetter mot kyrkorummet, har ett rikt utförande med skulpterade spegelramar, pilastrar och tandsnittslistverk. Ovanpå listverket sitter skulpterade spetsar och krönstycken med målade vapensköldar. Mot entréerna är skärmväggarna enklare med en rundbågsfris och ett listverk i ovankant. Det södra utrymmet, i södra korsarmen, är inrett som entréhall med kapphängare, ett bokbord och förvaringsskåp i ekfärgat trä. En del äldre inventarier såsom en järnbeslagen kyrkokista av ek från 1693, tre gravhällar och ett par epitafium finns också i entréhallen. Den äldsta gravhällen är från 1564 tillhör riddaren Erik Axelsson Urup till Färlövsholm och hans maka Rikissa Sivertsdotter Grubbe. De andra tillhör översten friherre Carl Jacob Stael von Holstein, död 1775 och hans maka Eleonora Sopia Beck-Friis, död 1796 samt komministern magister Georg Fredrik Lundberg, död 1763 och hans moder fru Christina Lundberg f. William, död 1777. Över ingången hänger ett epitafium i rokokostil i vitt och guld med gipsporträtt föreställande fältmarkalken och landshövdingen Georg Bogislaus Stael von Holstein, död 1763. På västra väggen hänger ett begravningsvapen tillhörande ryttmästare Carl Gustaf Bonde, död 1716 på Araslöv. Begravningsvapnet är av rikt skulpterat trä målat i rött, guld och silver. På östra väggen hänger det Wrangels-Winterfeldtska alliansvapnet skulpterat i trä och under den en minnestavla över löjtnanten Carl Hindrich Radeloff begravd i Färlöv 1789.

Avbalkningen i norra korsarmen utgörs av inbyggnader för toalett, förråd och en trappa ned till ett pannrum under korsarmen med en korridor i mitten som leder in till kyrkorummet. Över norra ingången till kyrkan hänger ett Carl XI:s namnskiffer från 1689 och mot öster ett begravningsvapen för generalmajoren greve Ebbe Ulfeldt Ridderschantz samt mot väster en målning på duk med titeln *Den Törnekrönte*.

Från gavelsidorna har korsarmarna ingångar via de mindre vindfången som också utgör huvudingångar till kyrkan. Vindfången har identiskt utseende med golv av kalksten, putsade och vitmålade väggar samt vitmålat innertak. Ytterdörrarnas insida är ekfärgade liksom innerdörrarna till korsarmarna i form av höga rakslutna pardörrar med spegelfyllningar.

Tornets övre våningar nås genom en invändig ingång från orgelpodiet eller via ytterdörren i sydtornets södra fasad. En smal spiraltrappa av järn leder upp till det andra våningsplanet beläget över tegelvalven. Uppgången är gjord genom södra valvkappan som av den anledningen delvis rivits. Troligen har de övre planen tidigare nåtts genom en öppning till kyrkorummet, möjligen ursprunglig, som syns i andra våningsplanet. Tornets övre våningar har, liksom bottenvåningen, tredelad planlösning. I andra våningsplan skiljs utrymmena åt av tornens sidomurar med ingångsöppningar som förbinder dem. Utrymmena i andra plan upptas av trappuppgången i södra delen, en ingång till långhusvinden samt en trappa i mittdelen och ett mindre förvaringsrum i norra delen. Golvet består av ett trägolv på ett bjälklag över valven och väggarna är tunt putsade och kalkade. Trappan i mittrummet leder upp till den övre etagen mellan tvillingtornen. Norra tornet har ett taklag av ek och fur från olika byggnadsfaser varav de äldsta delarna har daterats till 1300 och 1400-tal. Takstolarna är utförda med sparrar och saxsparrar samt ett hanband. Södra tornet vars övre del byggdes om på 1800-talet har sentida taklag. I norra tornet hänger kyrkans lillklocka från 1781 och i det norra tornet storklockan från 1737. I storklockan finns rikligt med graffiti från olika perioder.

Vindarna över kyrkorummet nås från tornet andra våning och en troligen ursprunglig ingångsöppning i östra muren med omfattning av kvaderhuggna granitblock. Långhusets och korsarmarnas vindar är tilläggsisolerad och takstolarna är huvudsakligen sentida från 1800-talet och av fur. I långhustaklaget ingår dock ett antal takstolsdelar av ek som förefaller omflyttat och återanvänt i flera omgångar. Tre av hanbanden är romanska till sin karaktär och har genom dendrokronologi daterats till 1025-1040. Tolkningen är att virket har återanvänts från en äldre träkyrka. På ett av hanbanden finns också en geometrisk ristning, kanske en skiss inför tillverkningen av taklaget. I långhustaklaget ingår även delar som har daterats till 1200-talet slut och 1400-talets början.

Kyrkans dopfbunt från 1100-talet och predikstolen från 1630-talet.

Både i gaveln mellan långhus och kor samt mellan kor och absid finns stora bågöppningar varav den senare gaveln tolkas som ommurad i sin helhet. Korets taklag är delvis intakt och har genom dendrokronologisk metod daterats till 1155-60 vilket tolkas som kyrkans byggnadstid. Korets östra takstol är bevarad i sin helhet och består av bindbjälke, sparrar med snedsträvor och ett hanband. Urtag mitt på bindbjälken tyder på att takstolarna varit sammanfogade med en tvärgående styrbjälke. Med undantag av östra och västra bindbjälkarna har dessa kapats vid valvslagningen för att göra plats åt valvkapporna. Delar av ett ursprungligt och från början utvändigt synligt remstycke med en repstavsornering finns bevarat över norra murkrönet. På en av de ursprungliga sparrarna i korets sjunde takstol har en runinskrift dokumenterats vilken tros ha ristats före taklagsresningen. Ristningen skulle kunna tolkas som *ikiatr*, möjligen rör det sig om ett namn. Absidens taklag är av fur och sentida troligen från 1800-talet.

Inredning och inventarier

Kyrkans **altare** är murat och vitmålat med en altarskiva av kalksten med lågerhuggna sidor.

Altaruppsatsen är från 1630-talet tillverkad i Christian IV:s renässansstil av omålad ek med två tavlor målade i olja på ekpannå. Nederst i altaruppsatsen finns en predella med två inskriftstavlor och ovanför denna en större tavla föreställande nattvardens instiftande. Tavlan flankeras av skulpturer av Matteus och Markus samt rikt dekorerade

vingar av skulpterat trä. Ett listverk med en inskription skiljer den nedre tavlan från uppsatsens krönparti som består av den mindre pannån föreställande Kristus med törnekronan "ecce homo". Vid tavlans sidor finns snidade sidopartier med evangelisterna Lukas och Johannes och överst ett krön med en Kristusskulptur.

Altarringen tillverkades 1905 av snickare C. Lysell och är troligtvis utförd i ek. Altarringen består av en halv rundel öppen mot öster och uppbyggd av tygklätt, blått knäfall med svarvat balusterräcke och en överliggare av trä.

Predikstolen med baldakin och en dörr är från 1630-talet utförda i ek i Christian IV:s renässansstil med rikt skulpterade detaljer. Korgen har fem raka sidor med ett listverk överst och därunder fyllningar. Dessa är dekorerade med beslagsornamentik och i en av fyllningarna Christian IV:s monogram. På fyra sidor finns små nischer med skulpturer av evangelisterna och under dem anges deras namn. Mellan sidorna finns hörnkonsoler med kvinnogestalter som symboliserar dygdena. Predikstolskorgen bärs upp av en träpelare. Bakom predikstolen finns en inskriptionstavla med årtalet 1636 samt initialerna OW och F K K samt vapensköldar. Initialerna tillhör Ove Urup och Fru Kirsten Kaas till Färlöv. Dörren till predikstolstrappan är utformad med pilastrar och ett krönstycke med trekantsgavel. I dörren finns rundbågade spegelfyllningar med en målad inskription och i krönstycket målade vapen tillhörande släkterna Juell och Ramel. Baldakinen består av ett tandsnittlistverk med hörnkonsoler och inskriptionsfält kring en sexkantig himmel med en nedhängande duva, upptill dekorerat med snidade spetsar och små skulpturer.

Kyrkans **dopfont** dateras till 1100-talets slut och är huggen i granit. Funten har en rundad cuppa med en huggen relief av två lejon som är förenade i ett från funten utskjutande huvud i hög relief. Skaftet är kort och smalt och försett med en vulst. Foten har fyra sidor med uppåt spetsiga trekantiga hörnflikar. Funten tros vara tillverkad av en Jyllandsk stenhuggare då den har likheter med exempelvis Raarup font och Hasle font från Jylland. Till dopfunten hör ett dopfat från 1905.

Delar av ytterligare en dopfont finns delvis bevarad i kyrkan och anskaffades 1706 då man ansåg att den gamla var "mycket slät". Dopfunten som utfördes av Petter Normann bestod av en träskulptur av snidad björk föreställande Johannes döpare som höll i en mussla. Johannesskulpturen ställdes upp i tornet när granitfunten flyttades tillbaka in i kyrkan 1905.

Bänkinredningen i långhuset och korsarmarna ritades av arkitekten Torsten Leon-Nilson 1980 då de ersatte Zetterwalls bänkinredning från slutet av 1800-talet. Bänkarna är av mörkbetsat trä med rakt avslutade ryggstycken och rakt avslutade gavlar med räfflade sidor. I koret står två korbänkar tillverkade av ek i renässansstil från 1905.

Kyrkans nuvarande **orgelverk** tillverkades 1973 av Mårtenssons orgelfabrik i Lund och består av ett elektromekaniskt system med 20 stämmor i två manualer. Orgelfasaden som är uppbyggd i två piphus/orgelhus är utförd av trä i nyrenässans och tillverkades 1905 av snickare C Lysell efter ritning av byggmästare Sven Svensson.

Kyrkan har två **ringklockor**. I södra tornet hänger storklockan av malm gjuten 1737 av Andreas Wetterholtz i Malmö dekorerad med Fredrik I:s och drottning Eleonoras porträttmedaljonger med kungliga kronor och lejon samt Ridderschantzs vapnet, SOPHIE ELISABET RIDDERSCHANTZ och inskriptioner. I klockan finns rikligt av graffitti från olika perioder. I norra tornet hänger lillklockan av malm gjuten 1781 av Åke Palmberg, Kristianstad och donerad av friherrinnan och fältmarskalkinnan Sophia Elisabeth Stael von Holstein född Ridderschantz på Areslöf. Klockan är dekorerad med krucifix, 4 keruber och tre prydnadsfriser med inskription.

Övrigt

Över dopfunten hänger en fjortonarmad ljuskrona av malm från 1655. Enligt inskription på kronan skänktes den till kyrkan av Nils Jönsson, Gummetorp 1655. I mittskeppets västra del hänger en 16-armad ljuskrona av malm utförd av klockgjutare Åke Palmberg i Kristianstad. Enligt inskription på kulan skänktes kronan 1780 av fältmarskalkinnan och friherrinnan Sophia Elisabeth Ridderschantz. Över korsmitten och i korsarmarna hänger ytterligare tre ljuskronor av mässing från 1900.

Kyrkogård

Enligt en karta över byn från 1790 var den dåvarande kyrkogården nästintill kvadratisk och kyrkan låg i dess mitt. Någon form av hägnad markerar kyrkogårdens ytterkant och utanför kyrkogårdens samtliga sidor löper byvägen. Intill kyrkogårdens nordöstra hörn fanns en byggnad kanske en tiondebod eller liknande. På en senare karta från 1800-talets början är begränsningen tydligt markerad som en mur. I mitten av 1800-talet gjordes en utvidgning av kyrkogården mot väster på den gamla klockaretomten. År 1887 påbörjades planeringen för utvidgning mot norr. Ytterligare utvidgning mot norr utfördes efter 1932 efter upprättat planförslag av länsarkitekt Nils A Blanck. En minneslund anlades kring 1986 som utökats under senare år med ytterligare ytor för askgravlund och askgravplatser.

Dagens kyrkogård är mycket stor och har en rektantulär form med den äldsta kyrkogårdsdelen i sydost. Hela kyrkogården omges av en gråstensmur som kring de äldsta delarna i söder är kallmurad men längst i norr en fogad gråstensmur. I den äldsta östra sträckningen finns ett 40-tal stenar med inhuggna skålgropar, vilka är registrerade i fornlämningsregistret. Här finns även bevarade järnöglor där kyrkobesökarna en gång

i tiden band sina hästar. Trädkrans finns längs alla sträckningar med undantag för den sydvästra delen. På den äldsta kyrkogården har gamla gravvårdar tagits till vara och lagts ned utmed korets norra och södra sidor. Här ligger bland annat en möjlig medeltida sten med inskription M.L.I samt några hällar från sent 1700-tal-tidigt 1800-tal med titlar som möllaren, privincialläktaren och gårdsfogden.

Byggnader på kyrkogården

Vid gamla kyrkogårdsdelens nordöstra hörn ligger ett bårhus uppfört 1945. Bårhusets murar är uppbyggda av granitblock med utanpåliggande fogar. Ett par rektangulära småspröjsade fönster med råglas finns i varje långsida. I södra gavelsidan finns en port med två dörrblad och i norr en enkel port. Dörrbladen är försedda med lackad, spåntad panel, den södra med gångjärn i fornnordisk stil och den norra med fiskbenmönstrad panel. Yttertaket är ett sadeltak av svartmålad falsad plåt.

Karaktärisering

Färlövs kyrka tillhör ett av Skånes främsta kyrkliga byggnadsminne med flera exceptionella drag såsom det välarbetade granitmurverket, baldakinportalen, västportalen och tvillingtornen. Närheten till en medeltida storgård, ett mycket stort gravfält, där den största kända skeppsättningen i Sverige har dokumenterats gör att Färlöv bör ha haft en särställning som centralort, kanske i form av kultplats eller förknippat med en mäktig stormansätt. Sett ur ett större perspektiv finns flera kyrkor i området som har getts mycket påkostat utförande såsom exempelvis Gumlösa, Knislinge, Gärds Köpinge, Norra Åsum och Vä kyrkor vilket tyder på att trakten har varit rik med makt och resurser under tidig medeltid. Under 1100-talet tycks området ha en stark koppling till kungamakten i Danmark. Användandet av granit som byggnadssten till Färlöv kyrka, sannolikt hämtat från trakten, är dels ett lokalt drag liksom de höga murarna och breda långhuset. Granit som byggnadssten till kyrkor är också typisk för Jylland i östra Danmark. Kopplingen till Jylland förstärks genom dopfontens utförande vars stilfränder kommer från östra Jylland. Dopfontens form, dekor och behuggningsteknik, har förövrigt likheter med övrig dekorsten till kyrkan i exempelvis baldakinportalen och ljudöppningar. Sannolikt har dessa tillkommit i ett sammanhang. Kyrkans byggnadsstil med inslag av tärningskapital, baldakinportalen och de relativt tunna murarna samt det repstavsornerade remstycket är drag som tyder på hög ålder. Datering av takstolsmaterialet pekar på en datering till 1100-talets andra hälft. Återanvänt virke som dendrodaterats till 1000-talets första hälft antyder en kontinuitet från en äldre byggnad på platsen, kanske en träkyrka.

Delar av kyrkan är mycket välbevarad såsom exempelvis en sannolikt ursprunglig takstol över koret och det snidade romanska remstycket på korets norra sida. Tornets förhall med en arkad mot kyrkorummet liksom triumfbågen och långhusets altarnischer är andra välbevarade detaljer från kyrkans äldsta tid liksom baldakinportalen och

ursprungliga öppningar i tornet och till vinden. Genom renoveringen av kyrkan på 1880-talet och tidigt 1900-talet har interiören fått en mycket karaktäristisk eklektisk atmosfär. Vid tiden för renoveringen på 1800-talet bör kyrkan ha varit putsad och målad invändigt vilket fick lämna plats för idén om det tidigmedeltida kyrkorummet med ett högt plant trätak och ett oputsat granitmurverk. Ombyggnaden bär Zetterwalls signatur men tillhör inte den mest bearbetade och utpräglad Zetterwallska renoveringen. Syftet med renoveringen var i första hand att få mer bänkutrymme och att modernisera kyrkan vilket skapades genom en ny korsarm och pelararkader till korsarmarna. Det är svårt att idag veta vad som var ekonomiska ställningstaganden, byggnadstekniska problem eller okunskap om kyrkans äldsta byggnadshistoria och kulturhistoriska värden men stora förluster skedde genom rivningen av sakristia, vapenhus och kyrkans romanska absid. Lyckligtvis bevarades andra delar såsom korets och norra tornets medeltida taklag. Renoveringen blev kanske för begränsad och ogenomtänkt vilken nästa arkitekt, Gustav Lindegren, åtgärdade genom en ny, mycket genomarbetad och påkostad inredning i nyrenässansstil samtidigt som dopfunten samt kyrkans mycket rika inredning i form av epitafier och minnestavlor från 16- och 1700-talen återfördes till kyrkorummet. Äldre målningens fragment som hade dokumenterats vid 1800-talets mer ovarsamma ombyggnader rekonstruerades och kompletterades med ny bemålning i nyromansk stil. Måleriet ackompanjeras av en blåmålad stjärnhimmel i långhustaket vilket var ett vanligt tillägg till kyrkoinredningen kring sekelskiftet 1900. Resultatet blev en stilrenovering, typisk för sin tid, men med ett tydligt antikvariskt förhållningssätt avsett att lyfta fram och bilda en vacker och enhetlig inramning till kyrkans arkitektur samt många och påkostade inventarier från olika perioder. Förutom dopfunten bevaras ett triumfkrucifix och altarskåpet från medeltiden liksom korvalvet med de ovanliga kalkmålningarna. Predikstolen och altaruppsatsen tillhör 1600-talets förnämsta inredning vilka kompletteras av 16- och 1700-talets påkostade minnestavlor, gravhällar, epitafier och ljuskronor. Mest tveksamt ur dagens perspektiv är möjligen orgelns placering i tornets förhall som tillhör kyrkans mest intressanta och byggnadshistoriskt välbevarade utrymmen. Som en del av 1905 års renovering är den dock mycket tidstypisk. I stort sett är 1905 års renovering bevarad med undantag av nya bänkar och förändring av korets avskrankningar samt omläggning av golven i bänkkvarter och kor vilka bär arkitekten Leon-Nilsons tydliga signum.

Den yttre kyrkomiljön präglas framför allt av den monumentala kyrkobyggnaden som ligger på en högplata mitt i byn intill ett vägkors. Kyrkogården är mycket stor med flera utvidgningar men har i sin övergripande plan traditionell utformning med trädkrans, kraftiga bogårdsmurar och gravstensrader i gräs. Mot väster och norr gränsar kyrkogården till det öppna odlingslandskapet i kontrast till det moderna samhället i söder och öster. Det en gång så stora gravfältet med de stora skeppsättningarna finns

inte längre kvar men genom den karaktäristiska kyrkosiluetten kan man ana platsens storslagna förflutna.

Att tänka på

- Kyrkans ursprungliga delar i form av murverk med fog, färg och putsfragment och takstolsmaterial har ett mycket högt kulturhistoriskt värde och en del av vårt nationella kulturarv.
- Kyrkan ingår i ett sammanhang där omgivningarna såsom bymiljöns kulturhistoria, kyrkogården och landskapets topografi som vuxit fram under en mycket lång tid utgör viktiga delar.
- Invändigt bevaras mycket höga värden i inredningen i form av valv, muröppningar och målningar men även genom de från olika tidsperioder ackumulerade inventarierna som visar på kyrkorummets långa brukande och obrutna kontinuitet.

Skydd

Kyrkor och kyrkogårdar tillkomna före 1940 skyddas som kyrkligt kulturminne, enligt Kulturmiljölagen 4 kap. Kyrkan och kyrkogården i hela dess utsträckning ligger inom registrerad fornlämning Färlöv 67:1 markerad utifrån Färlövs historiska bytomt i enlighet med 1792 års karta. Fornlämningar skyddas enligt Kulturmiljölagens 2 kap. Ovanpå den östra kyrkogårdsmuren finns ett 40-tal så kallade skålgropar på stenar i muren, vilka utgör fornlämning Färlöv 46:1. Färlövs by ingår även i riksintresset *Araslövs farmer (L17)*. Uttryck för riksintresset är farmernas ståndsmässiga byggnader i klassicerande stil. I landskapet utgör bl a alléer ett viktigt inslag.

Källor

A Catalogue of Wall-Paintings in the Churches of Medieval Denmark 1100-1600, Scania, Halland Blekinge, II Catalogue, Red. Knud Banning, Köpenhamn 1976.

Färlövs kyrka under åtta sekler, Christer Olofsson, Benkt Olén, Färlöv 1980.

Färlöv Kyrka, Hantverketenskaplig dokumentation och dendrokronologisk datering, Karl-Magnus Melin, Knadriks Kulturbygg AB, Opublicerad undersökningsrapport inom projektet Timmermanskonst i Lunds stift ARS TIGNARIA DIOCENSIS LUNDENSIS, 2021.

Färlöv och Färlövsholm: medeltida huvudgårdsmiljöer i Helgeådal, inledande observationer, Sten Skansjö, Anders Ohlsson, Johan Wallin och Henrik Svensson ur *Ale*, Historisk tidskrift för Skåne Halland och Blekinge 2012:1.

Gravfältet i Färlöv, Färlöv sn, FU + UN, arkeologisk rapport 2010:4, Tony Björk 1995

Skåne, Landskapets kyrkor, red. Markus Dahlberg, Riksantikvarieämbetet, 2015.

Skånes konsthistoria för medeltiden, Carl Georg Brunius, 1850, Lund.

Skånes Kyrkor 1050-1949, Claes Wahlöö, Kävlinge 2014.

Sockenkyrkorna – kulturarv och bebyggelsehistoria, Riksantikvarieämbetet, 2008.

Internet

K-blogg Riksantikvarieämbetet, besökt 2021-09-12: <http://www.k-blogg.se/2016/05/22/runor-pa-vaggen-och-hogt-upp-nocken/>

Övriga uppgifter

Inventeringsdatum: 2021 augusti - november

Fältinventering: Kerstin Börjesson

Rapportsammanställning och foto: Kerstin Börjesson

Granskning: Maria Sträng

Färdigställd: 2022-09-08